

Aiotteko tutkijaksi vai poliitikoksi?

Max Weberin analyysi tieteestä ja politiikasta ammatteina

Risto Ikonen

Max Weber 2009. Tiede ja politiikka. Kutsumus ja ammatti. [Alkuteokset Wissenschaft als Beruf 1917, Politik als Beruf 1919]. Suomentanut Risto Hannula ja Tapani Hietaniemi. Tampere: Vastapaino. 150 s.

Kirjakustantamo Vastapainon klassikkosarja on saanut tärkeän lisän kahdesta Max Weberin (1864–1920) luennosta, jotka julkaistiin vuonna 1919 nimikkeillä *Wissenschaft als Beruf* ja *Politik als Beruf*. Nyt näiden suomennokset ovat ilmestyneet yksien kansien välissä nimellä *Tiede ja politiikka*. Hyvä niin, sillä Weberin henkisestä perinnöstä on oltu montaa mieltä. Hänen tekstiensä on väitetty myötävaikuttaneen diktatuurille myönteisen mielialan muodostumiseen 1920-luvun Saksassa. Nyt julkaistut luennot antavat tarpeellista lisävaloa joihinkin kritiikkiä herättäneisiin ajatuksiin, kuten vaatimuksiin tieteen arvovapaudesta ja virkamiesten ehdottomasta lojaalisuudesta sekä karismaattisen johtajuuden tarpeellisuudesta. Luennoista on korvaamatonta apua yritettäessä hahmottaa näiden ajatusten syntyhistoriaa. Teksteillä on tärkeä sijansa myös ihmistieteiden itseymmärryksen kannalta, sillä vaikeapa on keksiä tutkimusalaa, joka voisi jättää Weberin tykkänään huomiotta.

Max Weber kuului varakkaaseen liikemiessukuun. Hänen setänsä oli menestyksekkäs liikemies, jonka johdolla suvun omistamasta pellavatehtaasta tuli kansainvälistä kauppaa käyvä moderni liikeyritys. Juristin koulutuksen saanut Weberin isä oli Berliinin kaupunginhallinnon korkea virkamies ja kansallisliberaalisen puolueen (Nationalliberale Partei) paikallisosaston vaikutusvaltainen jäsen (Mommsen 1984, 1–3). Perheen ja suvun vaikutus näkyy Max Weberin akateemisessa urassa. Hän aloitti opiskelunsa vuonna 1882 opiskellen oikeustiedettä, taloustiedettä, antiikin historiaa, filosofiaa ja teologiaa. Ajan tapaa noudattaen Weber kävi opintojensa ohella sotilaskoulutuksen ja valmistui reservinupseeriksi. Akateemiselta koulutukseltaan hän oli oikeushistorioitsija ja yliopistollisten oppitulojen haltijana kansantaloustieteilijä. (Turner 2001.) Weberin monipuolinen oppineisuus käy ilmi hänen tunnetuimmasta teoksestaan, joka on kapitalismin syntyhistoriaa valottava *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki*.

Weber eli suurimman osan elämästään keisarillisessa Saksassa, jossa ylimysjohtoisuus kietoutui merkillisellä tavalla yhteen virkavaltaisuuden ja militarismin kanssa. Jotkut puhuvat jopa ”Saksan erityistiestä” (Sonderweg), jolla tarkoitettiin lähinnä byrokratialle rakentuvaa hallintotapaa. Tämän vastinparina oli angloamerikkalainen tai ranskalainen edustuksellinen demokratia. (Ks. Pombeni 2008, 43.) Saksan huikea teollinen kehitys 1800-luvun lopulla näytti aikalaisten mielestä todistavan, että harvainvaltaisesti hallittu keisarikunta

toimi tehokkaammin kuin Britannia tai Yhdysvallat.[1] Talouskehityksestä vastaava keski-
luokka oli kuitenkin käytännössä pelattu poliittisen kentän ulkolaidalle.

Vuonna 1848 saksalainen porvaristo oli yrittänyt laajentaa poliittisia oikeuksiaan nouse-
malla muiden uudistusmielisten rinnalla vastustamaan ylimysvaltaa. Kansanousun voimas-
ta yllättyneet valtaapitävät eivät voineet muuta kuin antaa hetkellisesti periksi. Onnistuneen
vallansiirron seurauksena Frankfurtiin kokoontui eri saksalaisvaltioiden edustajista koostu-
va kansalliskokous, joka otti tehtäväkseen laatia yhdistyville Saksalle perustuslain. Merkit-
tävä osa kansalliskokouksen edustajista oli yliopiston professoreita. Keväällä 1849 perus-
tuslakiluonnos valmistui. Tällä välin oli syrjäytetty valtaeliitti kuitenkin ehtinyt koota
uudelleen voimansa. Samalla kansalliskokouksen rivit alkoivat rakoilla ja osa edustajista
jätti kokouspaikan. Tynkäparlamentiksi kutistunut kokous hajotettiin lopulta väkivalloin,
minkä seurauksena sivistysporvaristo joutui hautaamaan valtopoliittiset haaveensa. Jäljelle
jäi *Besitz und Bildung*, ammatti ja koulutus, joiden harjoittamiseen keski-
luokka tulevina vuosikymmeninä keskittyi. Max Weber oli tämän perinteen jatkaja: hän oli omaksunut kes-
kiluokan liberaalit katsantokannat ja sivistysporvariston elämäntavan. (Ks. Pfaff 2002, 90;
Llange 2007, 485.)

Tiede ja politiikka -teos koostuu kahdesta yleistajuisesta esitelmästä. Vuonna 1917 pide-
tyn luennon teemana oli tiede ja vuonna 1919 pidetyssä luennossa taas politiikka. Tiedettä
koskevan esitelmän Weber puhui vapaasti, politiikkaa koskevassa osuudessa hänellä oli
apunaan suppea asiasanaluettelo. Painetut tekstit perustuvat pikakirjoituksella tehtyihin
luentomuistiinpanoihin, joiden puhtaaksi kirjoitetut versiot Weber on tarkistanut ja osin
myös laajentanut (Hietaniemi 2009, 19).

*Puheiden taustaa. Vuosi 1917: Saksalaisten kaasuhyökkäys (vas.). Marraskuu 1918:
Vallankumouksellisia Berliinissä. Kuvat: <http://de.wikipedia.org>*

Tekstejä voi lukea jo sellaisenaan. Luentoihin perehtymistä kuitenkin auttaa, kun pidetään
mielessä se historiallinen ympäristö ja yhteiskunnallinen asetelma, joissa ne on pidetty.
Ensiksi on huomattava, että molemmissa luennossa järjestäjätaho on sama, nimittäin Mün-
chenissä toimiva Vapaiden ylioppilaiden liiton (Freistudentischer Bund) Baijerin osasto.
Vapaiden ylioppilaiden liitto oli nykyisten ylioppilaskuntien edeltäjä, joka tuohon aikaan
oli jo syrjäyttänyt aiemmat, aatelisarvoon tai sotilaspalvelukseen perustuvat opiskelijoiden
yhteenliittymät (ks. Hietaniemi 2009, 9–10). Edeltäjistään poiketen vapaiden ylioppilaiden
liitto rajasi toimintansa akateemisiin kysymyksiin, kuten opiskelijoiden sosiaalisen aseman
parantamiseen ja opetuksen ja oppimisen vapauden edistämiseen.

Toiseksi on huomattava, että ensimmäisen luennon aikoihin Saksan keisarikunta kävi pitkää ja kuluttavaa sotaa, joka johti sittemmin vanhan valtiojärjestyksen luhistumiseen. Jälkimmäisen luennon aikaan oltiin jo rakentamassa uutta ja aiempaa demokraattisempaa Saksaa. Tai niin ainakin luultiin tehtävän.

Tieteen ja politiikan erottaminen

Esitelmien kuulijakunta koostui opiskelijoista, jotka olivat faktisesti kyseenalaistaneet keisarikunnalle ominaisen säätytietoisuuden ja militarismin ja jotka faktisesti joutuisivat korjaamaan sen, minkä vanha valta oli raunioittanut. Sijoittuivatpa opiskelijat yhteiskunnassa mihin tehtävään hyvänsä, heidän oli ymmärrettävä, mikä merkitys tieteellä oli arkielämän kannalta ja millä tavoin poliittinen päätöksenteko toimii. Tulevaa ennakoiden Weber tarkasteli tiedettä ja politiikka nimenomaan korkeampia elämänarvoja sisällään pitävänä kutsumuksena, *als Beruf*. Oppineen nuorison oli nyt aika panna toimeen se, mitä Frankfurtin kokouksessa oli 70 vuotta aikaisemmin hahmoteltu.

Ensimmäisen, tiedetyötä käsittelevän luennon teeman Weber kiteyttää seuraavasti: ”minkälaiseksi hahmottuu sellaisen ylioppilaan asema, joka on päättänyt ryhtyä ammattimaiseksi tieteenharjoittajaksi akateemisessa yhteisössä?” Tieteentekemisen ammattilaisena Weber ei tietenkään tyydy antamaan käytännönläheistä ohjausta oppineiden tietä kulkeville. Sen sijaan hän rakentaa tarkastelemalleen aiheelle viitekehyksen, joka ylittää paikalliset olosuhteet. Niinpä aloittelevan tieteen tekijän uraa kuvatessaan Weber vertaa saksalaista tieteen tekijän uraa amerikkalaiseen, jolloin nykylukijakin pääsee kurkistamaan saksalaisen *Privatdozentin* karuun arkeen. Hänellähän oli lupa ja jopa velvollisuus opettaa saamatta kuitenkaan muuta palkkaa kuin opiskelijoita koottavan pienen luentopalkkion. Amerikkalaisissa yliopistoissa työskentelevien assistenttien asema oli hieman parempi, olihan heillä turvanaan säännöllinen palkkatulo.

Akateemiselle uralle aikovan oli valmistauduttava kestävästi pettymyksiä. Professoriksi nimittämisen Weber rinnastaa paavin ja Yhdysvaltojen presidentin valintaan. Näille kolmelle on yhteistä se, että periaatteessa tehtävään pitäisi valita pätevin ja paras hakija. Käytännössä kyse oli kuitenkin lähinnä sattumapelistä.[2] Jos oli hyvä tutkija mutta huono opettaja, tiedeura saattoi jämähtää paikalleen, varsinkin jos valitsijat pitivät arvossa suuria opiskelijamääriä. Jos taas sattui olemaan juutalainen, urahaaveet sai ainakin tuon ajan Saksassa hylätä kokonaan. Myös henkilökohtaisilla suhteilla oli oma merkityksensä. Weber pitikin ihmeteltävänä, että kaikesta tästä huolimatta saatettiin tehdä myös oikeaan osuneita valintoja. Kiiپیجات ja mukavat keskikertaisuudet saattoivat olla varmoja valinnastaan vain sellaisissa maissa, joissa professorit nimitettiin yksinomaan poliittisin perustein. Urakehityksen sattumanvaraisuus oli kuitenkin tunnustettava ja se oli kyettävä jopa hyväksymään:

Kaikille [tiedeuraa harkitseville] on tehtävä omantunnonkysymys: uskotteko katkeroitumatta ja turmeltumatta kestävännä sitä, että vuodesta toiseen keskikertaisuus toisensa jälkeen kohoaa yläpuolellesne? Kaikilta saa tietysti saman vastauksen: tietenkin elän vain ”kutsumukselleni” – mutta ainakin minä olen havainnut vain harvan jaksavan saamatta sielulleen vahinkoa. (Tiede ammattina, 33.)

Weberin mielestä tiedetyö tarvitsee tuekseen samalla tavoin oivallusta kuin mitä menestyvä yrittäjä tarvitsee omissa liiketoimissaan tai taiteilija luomistyössään. Taiteilijaan nähden tieteen tekijä oli sikäli onnettomassa asemassa, ettei tieteessä voinut olettaa saavansa aikaan mitään pysyvää. Tärkeinkin löydös vanhentui muutamassa kymmenessä vuodessa.[3] Kai-

ken lisäksi tieteen oivallus ei tule itsestään, sen eteen on tehtävä ankarasti työtä. Tämä taas edellytti intohimoa tutkittavia asioita kohtaan. Niinpä tieteentekijän oli oltava kiinnostunut itse asiasta, ei tutkimuksen oletetuista seurauksista.

Mutta minkä tähden tieteen parissa sitten askarrellaan? Onko tieteellä ammattina arvoa ihmiskunnan kokonaisuuden kannalta? Weber tähdentää, ettei tiede pysty paljastamaan sen enempää luonnon, Jumalan kuin ihmiselämänsäkään tarkoituspäätä. Tässä hän noudattaa David Humen periaatetta, jonka mukaan siitä, miten asiat ovat, ei voida päätellä sitä, miten asioiden pitäisi olla. Weber katsookin, että tieteentekijän täytyy pidättäytyä arvottomasta asiasta. Niinpä esimerkiksi luennoitsija ei saa esitellä omia poliittisia näkemyksiään:

Aito opettaja varoo visusti tyrkyttämästä korokkeeltaan minkäänlaista kannanottoa, hän ei yritä vaikuttaa sen enempää suoraan kuin suggestionkaan avulla – kaikkein vilpillisintähän on tietenkin turvautua ujutukseen ja ”antaa tosiasioiden puhua”. (Tiede ammattina, 51.)

Kantaansa Weber perustelee sillä, että luentosalissa voi olla vain yksi, joka puhuu, ja hän on luennoitsija. Opiskelijoiden ei ole lupa häiritä tai keskeyttää luennoitsijan esitystä. Tähän saksalaisesta yliopistokulttuurista motivoituvaan kantaan Weber palaa tuostaakin. Luennoitsijan ehdoton auktoriteettiasema asettaa moraalisen velvoitteen: opiskelijoille oli annettava tilaa muodostaa omat näkemyksensä. Tieteentekijän tehtävänä ei ole antaa valmiita vastauksia, miten eri tilanteissa pitäisi toimia tai millä tavoin tietyistä asioista pitäisi ajatella.

Onko tieteellä sitten mitään annettavaa käytännön elämälle. Ainakin se pystyy murtaamaan ajatuskiteytymiä. Tämän taidon edistämistä Weber näyttäisi suorastaan pitävän opettajan eettisenä velvollisuutena:

Hyödyllisen opettajan ensimmäinen tehtävä on opettaa oppilaansa tunnustamaan epämukavat tosiseikat eli sellaiset, jotka ovat hänen puoluekantansa näkökulmasta epämukavia [---]. Uskon että jos akateeminen opettaja saa kuulijansa totuttautumaan siihen, hänen saavutuksensa on suurempi kuin vain älyllinen; olisin valmis käyttämään siitä jopa niin vaateliasta ilmaisuakin ”moraalinen saavutus [---]”. (Tiede ammattina, 53.)

Weberin tähdentämä tieteen arvovapaus, *Wertfreiheit*, ei siten tarkoita metodologista kannanottoa, kuten Talcot Parsons asian taannoin ymmärsi (ks. Hennis 1994). Tieteessä voidaan tutkia myös hyvään elämään tai oikeaan toimintaan liittyviä kysymyksiä. Tieteentekijä ei voi kuitenkaan esiintyä lopullisten vastausten antajana. Jos hän haluaa tuoda henkilökohtaisen kantansa esiin, silloin on syytä siirtyä puhumaan luentosalin sijasta paikkoihin, joissa kuulijat voivat ilmaista vastakkaisen mielipiteensä.

Pitäessään jälkimmäistä, politiikan kutsumusluonnetta tarkastelevaa esitelmäänsä, Weber itse oli ollut jo jonkin aikaa aktiivinen politiikan toimija. Sodan lopputuloksen käydessä ilmeiseksi Weber oli ennakoanut tulossa olevaa vallanvaihtoa kirjoittamalla lehtiartikkeleita, joissa hän pohti perustuslain uudistamistarvetta. Sodan päättymisen jälkeen hänet oli kutsuttu sisäministeriön kokoaman, perustuslakiuudistusta valmistelevan työryhmän jäseneksi. Hän oli jopa asettumassa ehdolle parlamenttivaaleissa, mutta liberaalipuolueen johto ei hyväksynyt häntä listoilleen. (Pfaff 2002, 95; Llange 2007, 494.) Tästä huolimatta Weber halusi pitää tieteen ja politiikan toisista erillään. Miten tähän ristiriitaiselta vaikuttavaan kantaan pitäisi oikein suhtautua?

Tiedettä käsittelevässä esitelmässään Weber antaa ymmärtää, että omaa arvopohjaansa esiin tuova luennoitsija toimii kuin profeetta tai demagogi. Arkipuheessa näillä termeillä on

selvästi kielteinen sivumerkitys. On kuitenkin syytä huomata, ettei Weber tälläkään kertaa halua esittää omaa arvoarvostelmaansa. Itse asiassa hän viittaa noilla termeillä tiettyjä elämäntaloja edustavien ihmisten ideaalityyppeihin. Siinä missä tiedetyön ideaalityyppi on erilaisiin arvolähtökohtiin neutraalisti suhtautuva ja omia ennakkoluulojaan jatkuvasti kyseenalaistava tutkija-luennoitsija, samalla tavoin uskonnon alueella ideaalityyppi on sisäistä näkyään julistava profeetta ja politiikan piirissä puolueensa linjauksista vastaava demagogi.

Kaksi tieteentekijää, joiden toimintaa Weber piti arveluttavana. Vasemmalla kasvatuksen historiassakin huomioitu professori ja filosofi F. W. Foerster, joka kirjoitti sodan aikana pasifistisia kirjoituksia. Oikealla natsien myöhemmin esikuvakseen nostama historioitsija ja professori D. Schäfer, joka antoi julkisen tukensa Saksan sotatoimille ja muun muassa kannatti rajoittamattoman sukellusvenesodan aloittamista. Kuvat: <http://de.wikipedia.org>

Weber toteaa yksiselitteisesti, etteivät profetia ja demagogia kuulu luentosaliin. Talcot Parson katsoi tämän tarkoittavan sitä, että arvokysymykset oli jätettävä tieteellisen tarkastelun ulkopuolelle. Tästä ei kuitenkaan ole kysymys. Tieteentekijän ero profettaan ja demagogiin nähden kiteytyy siinä, että ensiksi mainitun on tarkasteltava arvovaihtoehtoja puolueettomasti, kun jälkimmäinen voi ja hänen pitääkin edustaa jotain selvästi määritettyä arvonekökulmaa. Poliitikassa puolueellisuus on välttämättä tarpeen. Tieteessä täytyy kuitenkin toimia puolueettomasti: ”Käytännön poliittinen kannanotto ja poliittisten kuvioden ja puolueiden asennoitumisten analyysi ovat [-] kaksi eri asiaa”. (Tiede ammattina, 50). Tämä weberiläinen maksiimi nähdään usein yrityksenä turvata tieteen autonomisuus poliittisen vallan vaikutusyrityksiä vastaan. Asetelma ei ole näin yksinkertainen, sillä arvoneutraaliuden vaatimus voidaan nähdä myös keinona suojella poliittista päätöksentekoa tieteeltä. Weberin on todettukin olevan yksi ankarimmista teknokratian ja byrokratian kriitikoista. (Eliaeson & Palonen 2004, 142.)

Tarpeellinen ammattipoliitikko

Politiikan Weber rajaa koskemaan toiminnan johtamista poliittisissa yhteenliittymissä, mikä tuohon aikaan tarkoitti valtion johtamista tai valtioon vaikuttamista. Valtio puolestaan on legitiimisenä pidetty ja väkivallan käytön mahdollisuuteen perustuva herruussuhde, jossa herruudenalaiset tunnustavat hallitsijoidensa auktoriteetin. Weberin mukaan herruuden legitiimisyysperusteita on kolmenlaisia. Ensiksi on ”ikuisen eilisen” auktoriteetti eli *tapoihin ja traditioon perustuva herruus*. Toiseksi on armolahjaan, ilmestykseen, sankaruuteen

tai muihin persoonallisiin tekijöihin perustuva *karismaattinen herruus*. Tähän ryhmään kuuluvat profeetta, valittu sotaruhtinas ja kansan valtaan nostama demagogi tai puoluejohtaja. Kolmantena on lakien säätämiseen ja kirjattuihin pätevyyssehtoihin perustuva *legaalin herruus*. Hallitsijoiden ja harruussuhteeseen suostuvien lisäksi on olemassa vielä kolmas ryhmä, hallintohenkilökunta, joiden tottelevaisuus perustuu joko sosiaaliseen arvontoon tai aineellisiin palkintoihin. (Politiikka ammattina 70-74.)

Weber erottaa toisistaan tilapäispoliitikot, sivutoimipoliitikot ja kokopäiväpoliitikot. Me kaikki kuulumme ensiksi mainittuihin äänestäessämme vaaleissa tai esittäessämme jotain asiakysymystä koskevan mielipiteemme vaikkapa lehden mielipidepalstalla. Sivutoimipoliitikkoja ovat muun muassa sellaiset julkisyhteisöjen luottamushenkilöt, jotka osallistuvat poliittiseen toimintaan tarpeen niin vaatiessa. Heille politiikka ei ole sen enempää aineellisesti kuin aatteellisestikaan etusijalla. Poliitiikan ammattilaisina Weber pitää ihmisiä, jotka ovat kokopäiväisesti mukana yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Poliitikasta voi tulla ammatti kahdella tapaa: ihminen voi elää joko ”*politiikalle*” tai ”*politiikasta*” (”für” die Politik, ”von” der Politik).[4] Edellisessä tapauksessa poliittinen toiminta koetaan jo sinällään palkitsevaksi. Syynä voi olla vallantunnon aiheuttama nautinto tai se, että tuntee tekevänsä työtä hyvän asian puolesta. Sitä vastoin politiikasta elävälle tärkeintä on työstä saatava aineellinen palkkio. (Politiikka ammattina, 79–81.)

Äkkiseltään ajateltuna voisi kuvitella, että asian vuoksi politiikkaan osallistuminen olisi toivottavampaa kuin se, että politiikka nähdään vain yhtenä mahdollisena elinkeinona. Weberin mielestä asetelma ei ole näin yksinkertainen. Jotta joku eläisi vain politiikalle, tämä merkitsee sitä, ettei hän ole riippuvainen politiikanteosta saatavista suorista palkkioista. Varsinainen elanto olisi siten saatava muualta. Tämä vinouttaa valtarakenteen:

Kun valtiota johtaa ihmiset, jotka (sanan taloudellisessa merkityksessä) elävät pelkästään politiikalle eivätkä politiikasta, se merkitsee väistämättä poliittisesti johtavien kerrostumien 'plutokraattista' rekrytointia (Politiikka ammattina, 82).

Jos siis poliittisesta toiminnasta ei makseta erillistä palkkiota, valta tulee keskittymään varakkaiden käsiin. Esimerkkinä Weber mainitsee säätyherrat, joiden vuositulot perustuvat maakorkoon, arvopapereihin tai esimerkiksi eläkkeeseen. Elannon hankinnasta vapaina nämä voivat omistautua politiikalle, ilman että siitä hänelle erikseen maksetaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö ilman palkkiota poliittiseen päätöksentekoon osallistuva hyötyisi taloudellisesti toimistaan. Hän pystyy näet herruuttaan hyödyntämällä edistämään omia taloudellisia intressejään. Poliitiikan ulkopuolelle jäisivät muun muassa ne, jotka ammattinsa tähden ovat liiksi kiinni ansiotyössään. Tämä koskee yhtä hyvin tavallista palkkatyöntekijää kuin modernia liikemiestä tai vaikkapa ammatissaan menestyvä lääkäriä. Myös omistamaton väestönosa jäisi kokonaan vaille edustusta. Weber tähdentääkin, että ---

Ei-plutokraattisten [---] johtajien ja heidän seuraajiensa rekrytointiin liittyy se itsestään selvä edellytys, että nämä asianosaiset saavat säännönmukaiset ja luotettavat ansiotulot poliittisesta toiminnastaan (Politiikka ammattina, 83).

Weber tekee selvän eron ammattipoliitikkojen ja virkamieskunnan välillä. Vaikka virkamieslaitos onkin kehittynyt poliittisen palkkiojärjestelmän pohjalta, aidon virkamiehen tulee tieteentekijän tapaan pidättäytyä politiikan teosta. Siinä missä tieteentekijän tehtävä on analysoida asioita monipuolisesti ja omat mieltymykset sivuuttaen, samaan tapaan virkamiehen on toteutettava esimiehensä käskyt, vaikka ne olisivat ristiriidassa virkamiehen

omien käsitysten kanssa. Virkamiehen kunnia edellyttää saatujen käskyjen toteuttamista ikään kuin ne vastaisivat hänen omaa vakaumustaan. Vastaavasti poliitikon ja ennen kaikkea poliittisen johtajan kunnia edellyttää täyden vastuun ottamista tekemistään päätöksistä. Poliittisen järjestelmän toimivuus edellyttää, että virkamiehet toimivat *sine ira et studio*, so. ilman vihaa ja puolueellisuutta. (Politiikka ammattina, 97–98.)

Politiikan ammattilaisten pääryhmät

Weber erottaa neljä ammattipoliitikon luokkaa, nimittäin *demagogit, journalistit, puolue-toimitsijat* ja *etujärjestöjen työntekijät*. Demagogit ovat kamppailijaluonteita, jotka karismaansa tukeutuen johtavat joukkojaan. Tämän johtajademokratian vaihtoehtona on johtajaton demokratia, joka tarkoittaa ”kutsumusta vailla olevien 'ammattipoliitikkojen' herruutta” (Politiikka ammattina, 126). Demagoginen johtajuus käyttää hyväkseen puhetta ja painettua sanaa. Jälkimmäistä edustaa oma ammattikuntansa, journalistit. Weber tähdentää, että hyvä journalismi ei vaativuudessaan eroa muista oppineiden töistä. Yhteiskunnallisista kysymyksistä kirjoittavalla journalistilla oli samoja kiinnostuksen kohteita kuin ammattipoliitikolla. Toimittajatyö saattoi avata väylän myös poliittiseen valtaan, joskin tietyin rajoituksin:

[---] *journalistinen ura, niin paljon jännitystä ja vaikutusmahdollisuuksia, ennen muuta poliittista vastuullisuutta, siihen muuten voikaan liittyä, ei ole (täytyy ehkä odottaa, ennen kuin voi sanoa ei enää tai ei vielä) normaali poliittisten johtajien esiin nousemisen väylä.* (Politiikka ammattina, 101.)

Demagogi on nimenomaan kansanvaltaan tai – Weberin sanoin – plebisitäärisen demokratiaan kuuluva hahmo. Kansanjohtajaa ei kuitenkaan voi olla ilman seuraajia. Poliittinen yhteenliittymä on aina asiakysymyksistä kiinnostuneiden yhteenliittymä. Puolueen esimuotona olivat ylimysten seurueet, joissa ei vielä ollut tarvetta erityiselle puoluekoneistolle. Vasta demokratian ja yleisen äänioikeuden tullessa voimaan puoluekoneistosta muodostui ratkaisevan tärkeä toimija. Puolueaktiivien lisäksi koneistoon kuuluu erikseen palkattu puolue-toimitsijoiden joukko. Puoluekokoukseksi järjestäytyneenä tämä koneisto valitsee puolueelle johtajan ja määrittää puolueen ohjelman. Jos puolue ei kykene valitsemaan itselleen karismaattista johtajaa, demagogia, valta hajaantuu keskenään kilvoittelevien puolueylimysten kesken. Se voi siirtyä myös kokonaan puolueen toimihenkilöille, jolloin puolue byrokratisoituu.

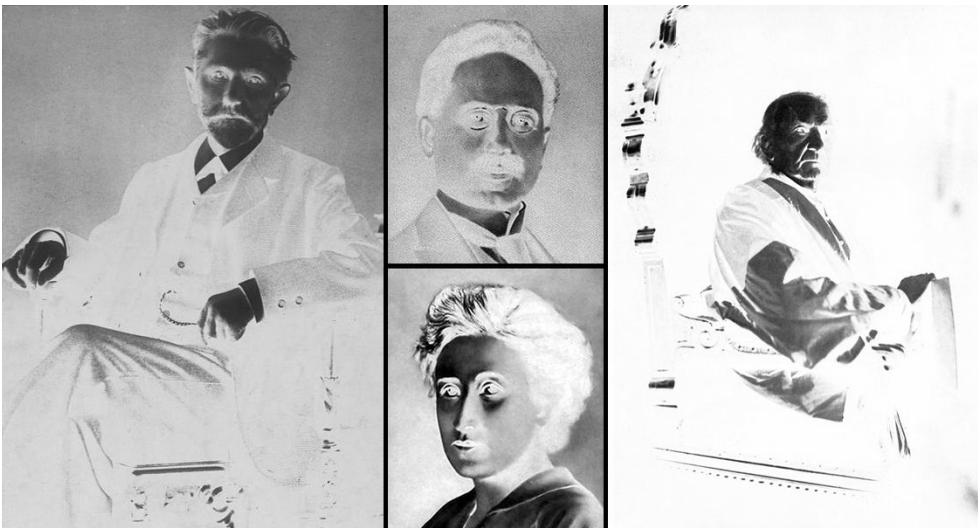
Millainen sitten olisi politiikka ammattina? Weberin mukaan todennäköisimpiä uravaihtoehtoja olivat journalistiikan lisäksi toimiminen puolueorganisaation tai jonkin etujärjestön palveluksessa. Vanhan vallan aikana lehtimiestä tai puolue-toimitsijaa ei arvostettu, sillä olihan edellinen rahasta kirjoittaja ja jälkimmäinen taas rahasta puhuja. Molemmat olivat kuitenkin mielenkiintoisia ja tärkeitä tehtäviä, tarjosivathan ne paitsi näköalapaikan historiallisesti merkittäviin tapahtumiin myös mahdollisuuden vallan käyttöön. Tehtävien menestyksekkäs hoitaminen vaatii kuitenkin kolmea erityisominaisuutta. Ensiksi tarvitaan intohimoa ”asiaa” kohtaan. Tämä taas tarvitsee tuekseen vastuullisuutta, minkä muotoutuminen edellyttää taas kolmatta tekijää, suhteellisuudentajua eli kykyä etäännyttää itsensä asioista ja ihmisistä – oma itse mukaan lukien. Viimeksi mainittu ominaisuus on erityisen tärkeä poliitikkona toimivalle. Hänen täytyy näet yhä uudelleen ja uudelleen voittaa ”[---] oma alhainen omahyväisyytensä, joka on kaiken asialle omistautumisen ja etäisyyden ottamisen tappava vihollinen” (Politiikka ammattina, 129).

Tässä näkyy tieteen tekijän ja poliitikon ero selvimmillään. Tiedemies voi olla kuinka

omahyväinen tahansa, ilman että siitä olisi mainittavaa haittaa tieteen harjoittamiselle. Sen sijaan poliitikon omahyväisyys, joka Weberin mielestä ilmenee haluna asettaa itsensä mahdollisimman näkyvästi etualalle, rappeuttaa helposti politiikanteon perustan:

Mitä enemmän demagogin on pakko tukeutua ”vaikutukseen”, sitä enemmän hän on aina vaarassa sekä ajautua näyttelijäksi että ottamaan liian kevyesti vastuun toimintansa seurauksista ja ainoastaan pohtimaan ”vaikutusta”, jonka hän onnistuu saamaan aikaan. (Politiikka ammattina, 130.)

Vaikka poliitikolla täytyykin olla tahtoa valtaan, tästä ei pidä tulla itsetarkoitus. Toimintaa ei voi rakentaa sen varaan, millaisen vastaanoton se kansassa saa. Nykypäivään sovellettuina tämä tarkoittaisi sitä, että jos ulkoisesta vaikutelmasta ja mielipidemittauksista tulee toimintaa ohjaavia periaatteita, lopputuloksena on kaikista sisältökysymyksistä tyhjennetty valtapoliitikko, jolle tärkeintä ei ole jonkin asian edistäminen vaan pelkästään oman valta-aseman säilyttäminen.

Weberin luonnehdintoja: Karismaattisen August Bebelin (vas.) jälkeen Saksan sosialidemokraattisessa puolueessa vallan ottivat puolueylimykset ja -virkeilijät. Karl Liebknecht ja Rosa Luxemburg (kesk.) olivat kukistettuja ”katujen diktaattoreja”. Gladstonen karismaattinen johtajuus muistutti yksinvaltaa. Kuvat: <http://de.wikipedia.org> ja <http://en.wikipedia.org>

Politiikon ”hyvä”

Miksi jonkin asian ajamista pidetään tärkeänä? Weberin vastaus on yksiselitteinen, kysymys on uskosta:

[Poliitikko] voi palvella kansallisia tai ihmiskuntaan perustuvia, sosiaalisia, eettisiä, maallisia tai uskonnollisia päämääriä, häntä voi elähdyttää vahva usko edistykseen – samantekevää missä merkityksessä – tai sitten hän voi viileästi hylätä tällaisen uskon. Hän voi myös väittää olevansa ”aatteen” palveluksessa tai haluavansa periaatteessa kieltää tällaiset arkipäivälle ulkoiset päämäärät, mutta silti hänellä täytyy aina olla jonkinlainen usko. (Politiikka ammattina, 131.)

Poliittisen toiminnan eettiset periaatteet Weber jakaa kahteen vastakkaiseen päälinjaan:

poliitikko voi toimia joko vakaumuseettisesti (Gesinnunsethik) tai vastuullisuuseettisesti (Verantwortungsethik). *Vakaumusetiikassa* poliittisen harkinnan lähtökohtana on tietty uskomusjärjestelmä, jonka pohjalta käytännön toimintalinjaukset johdetaan. Mitään sellaista ei saa tehdä tai hyväksyä, joka on ristiriidassa vakaumukseen nähden. Niinpä esimerkiksi ekologisiin asioihin keskittyvä puolue ei voisi hyväksyä kulutuskykyä lisääviä toimenpiteitä eikä uusliberalismia edustava puolue yritystukiaisia. Vakaumuspoliitikolle tärkeintä ei ole osallistua mahdollisimman hyvien poliittisten ratkaisujen etsimiseen vaan pysyä uskollisena omille periaatteilleen.[5] Sitä vastoin *vastuullisuusetiikassa* poliittisia päätöksiä arvioidaan sen mukaan, millaisia seurauksia niillä voi tulevaisuudessa olla. Vastuullisuuseetikko ottaa huomioon, etteivät ihmiset välttämättä toimi niin kuin heidän toivotaan toimivan.

Hyvien päämäärien tavoittamiseen kytkeytyy lukuisissa tapauksissa moraalisesti arveluttavia tai vähintäänkin vaarallisia keinoja ja täytyy myös samalla hyväksyä huonojen sivuvaikutusten mahdollisuus [---] (Politiikka ammattina, 138).

Weber ei ota kantaa, pitäisikö poliitikon uraa harkitsevan noudattaa vakaumusetiikka vai vastuullisuusetiikkaa. Itse asiassa hän kieltää, että kyseessä olisi toisensa poissulkevat näkökannat. Ihminen voi yhtäaikaisesti toimia vastuullisuuseettisesti mutta silti jossain kohdassa pysyä vakaumuksessaan. Näin nämä kaksi eettistä periaatetta täydentävät toisiaan. Weber toteaaakin, että ”vasta yhdessä ne muodostavat aidon ihmisen, sen, jolla saattaa olla ’kutsumus politiikkaan’.” (Politiikka ammattina, 148; ks. Llange 2007, 491–492.)

Weber piti politiikkaa käsittelevän luentonsa tammikuun 28. päivä vuonna 1919. Ensimmäinen maailmansota oli päätynyt vain reilut kaksi kuukautta aikaisemmin, 11. päivä marraskuuta 1918. Tätä ennen, marraskuun 9. päivä, Saksa oli julistettu tasavallaksi. Joulukuun puolivälissä pidetyissä vaaleissa valittiin jäsenet perustuslakia säätävään kansalliskokoukseen, joka aloitti toimintansa helmikuussa 1919. Tunnelmat olivat tuolloin epävarmat, sillä Weberin pitäessä puhettaan oli kulunut vasta pari viikkoa spartakistikommunistien vallankumousyrityksestä. Saksan poliittinen tilanne oli sekava ja tulevaisuus epävarma. Eri ryhmittyvät ottivat mittaa toisistaan eikä kukaan tiennyt, miten valtakamppailu oli päättyvä.

Keisariajan Saksa oli ollut epädemokraattinen ja militaristinen valtio. Tappio sodassa ja vanhan vallan kaatuminen herätti kansanvaltaisuutta kaivanneiden toiveet paremmasta tulevaisuudesta. Historian todellista kulkua ennakoiden Weber kuitenkin uskoi reaktion ajan koittavan. Poliitiikan kevättä ei siten seuraisikaan kesä vaan ”jäisen hämärä ja kova arktinen yö”. Juuri tuossa tilanteessa tarvittiin ihmisiä, jotka tunsivat maailman sellaisena kuin se todellisuudessa on, ihmisiä, jotka ymmärsivät, että politiikka tarkoittaa ”hyvin hidasta kovien lankkujen poraamista samanaikaisesti intohimolla ja suhteellisuudentajulla varustettuna” (Politiikka ammattina, 149). Pelkkä ihanteisiin tukeutuminen ei riittänyt. Oli pysyttävä lujana, vaikka tilanne näyttäisikin toivottomalta, sillä muuten ei voitaisi toteuttaa edes sitä, mikä sillä hetkellä olisi mahdollista. Juuri tässä oli Weberin mielestä politiikan ydin, se oli ”mahdollisen taitoa”[6]. Mahdollista ei taas voinut saavuttaa, jos ei kyennyt yhä uudelleen tarttumaan mahdollittomaan. Kovien lankkujen poraaminen ei käy päinsä, jos kuvittelee omien ajatusten uppoavan kuulijakuntaan kuin kuuma veitsi voihin. Tarvitaan sitkeyttä ja mielenlujuutta:

Ainostaan hänellä, joka on varma, ettei hän hajoa siihen, että maailma hänen näkökulmastaan katsottuna suhtautuu liian tyhmästi tai ilkeästi sitä kohtaan, mitä hän maailmalle tahtoisi tarjota ja joka kaikkea sitä vastaan kyke-

nee sanomaan: ”sittenkin”, vain hänellä on ”kutsumus” politiikkaan (Politiikka ammattina, 150).

On riipaisevaa lukea noita esitelmän päätössanoja. Siinä kuudetta vuosikymmentään käyvä professori opastaa akateemista nuorisoa politiikan realiteetteihin. Niin tiedettä kuin politiikkaakin käsittelevät esitelmät ovat selvästi opetuspuheita. Tieteen maailmaa kuvatessaan Weber tyytyy tähdentämään, mitä tieteen tekijän *ei pidä* tehdä, nimittäin ryhtyä mittailemaan uskonkäsitysten paremmuutta. Politiikkaa koskevassa puheessaan hän puolestaan tuo esiin, mitä politiikan ammattilaisen *pitää tehdä*, nimittäin edistää itsepintaisesti mutta samalla vastuullisesti vakaumuksensa mukaisia asioita.

Weber-kritiikki ja nykymerkitys

Max Weber kuoli kesäkuussa 1920, siis vajaat puolitoista vuotta politiikkaluentojen jälkeen. 56-vuotiaana hänestä tuli yksi miljoonista ensimmäisen maailmansodan jälkeisen influenssaepidemian uhreista. Elinaikanaan hän ehti saattaa julkaisukuntoon vain pienen osan siitä tieteellisestä tuotannosta, jolle hänen maineensa nykypäivänä perustuu. Weberiä on kritisoitu siitä, että hänen puoluetoimitsijoille ja virkamiehille asettama velvoite totella kyselemättä poliittisen johdon – ja siten myös demagogin – tahtoa muistuttaa liian paljon natsiaatteeseen sisällytettyä ”johtajaperiaatetta” (Führerprinzip). Sen mukaanhan johtaja oli kirjoitetun lain yläpuolella. Arvostelu kulminoitui vuonna 1964, jolloin keskeisiksi Weber-kriitikoiksi nousivat Herbert Marcuse ja Jürgen Habermas. (Turner 2001.)

Oliko Weber sitten luomassa ideologista perustaa kansallissosialismille? Ei hän voinut millään tietää, että vain reilut kymmenen vuotta hänen kuolemansa jälkeen valtaan nousee ultrakansallinen ja ultramilitaristinen puolue, jonka nimessä yhdistyy kaksi keisarikunnan loppuvuosien vaikutusvaltaisinta aatetta, nationalismi ja sosialismi. Weber ei liioin voinut tietää, että tuon puolueen johdossa olisi karismaattisen johtajan arkkityyppi, jonka valtaannousua tuki kuolemaan asti uskollisten puoluetoimitsijoiden joukko[7]. Nyt käännettyjen tekstien valossa kritiikki vaikuttaakin liioitellulta. Jos Weber jossain hairautui niin siinä, että hän kuvasi tieteen ja politiikan käytänteitä aivan liian osuvasti. Voikin väittää, että kriitikot toimivat samaan tapaan kuin tarinan kuningas, joka huonon uutisen saatuaan mestautti viestintuojan.

Tässä yhteydessä on hyvä pohtia hieman tarkemmin, miksi Weber piti karismaattista johtajuutta niin hyvänä asiana. Viime kädessä kyse on yhteiskunnan dynamiikasta. Juridis-rationaaliseen harkintaan sen enempää kuin traditioonkaan perustuvat herruudenmuodot eivät suosineen olevien olojen perinpohjaista muuttamista. Tähän tarvittiin karismaattista johtajuutta. Weber ei kuitenkaan väittänyt, että tällainen herruuden muoto olisi muita arvokkaampi. Muutoksen tapahduttua alkaa näet karisman ”arkipäiväistyminen”. Muuttunut tilanne kiinnitetään lakeihin ja instituutioiden käytänteisiin, jolloin karismaattinen herruus korvautuu asteittain traditioon ja juridis-rationaaliseen päättelyyn perustuvilla herruuden lajeilla. Karismaattinen johtaja edustaa siten muutosvoimaa, joka mahdollistaa ajan myötä muodostuneista käytänteistä ja ajatuskivettyymistä irtautumisen. (Ks. Pombeni 2008, 43–47.) Karismaattinen johtajuus ei voi kestää kauaa, sillä se on siirtymäkauden ja ennen kaikkea vallankumouksen johtajuutta. (Llange 2007, 487.)

Jos weberiläinen politiikkakäsitys pitää paikkansa, muun muassa kotoisesta eduskunnastamme pitäisi löytyä kolmen eri ideaalityypin toimijoita. Katsotaanpas! Ensiksi pitäisi olla niitä, jotka oikeuttavat valta-asemansa vastustamalla olemassa olevien rakenteiden muuttamista. He istuvat poteroissaan ja puolustavat saavutettuja asemia. Tavan takaa muis-

tellaan niitä kunniakkaita taistelujia, joiden ansiosta nykytilanteeseen on päädytty (traditioon perustuva herruuden legitimaatio).

Toinen ryhmä pitää taas tärkeänä lakipykälää ja ”kylmiä lukuja”. Näiden pohjalta muo-
toilluista tulevaisuudenkuvista valitaan politiikan lähtökohdaksi se parhaalta vaikuttava vaihtoehto. Tämä ryhmä katsoo tulevaan mutta ikään kuin bunkkerin ampuma-aukosta käsin. Vakiintuneet käytänteet ja ajatustottumukset rajaavat näkymää, joten vaihtoehtoja ei ole paljoa nähtävissä. Itse asiassa niitä on olemassa vain yksi. Taistelua jatketaan itsepintaisesti välittämättä hirvittävästä miestappiosta (herruuden juridis-rationaalinen legitimaatio).

Kolmas ryhmä on valmis hylkäämään niin traditionaalisen kuin juridis-rationaalisenkin ajattelun lähtöoletukset. Sen sijaan halutaan tavoitella sitä, mikä muiden mielestä on mahdotonta. Tasaisesti tappioita tuottavasta ja päättymättömältä vaikuttavasta asemasodasta halutaan päästä eroon keinolla millä hyvänsä. Katse on tulevassa. Katse ei kuitenkaan kohdistu vain siihen, mitä voimme nähdä, vaan myös siihen, mitä siellä *voisi* ja *pitäisi* näkyä (herruuden visionääris-karismaattinen legitimaatio).

Pikaisesti ajateltuna eduskunnastamme tuntuisi löytyvän näiden kaikkien ryhmien edustajia. Lisäksi siellä näyttäisi olevan poliitikkoja, jotka ovat nousseet asemaansa toimittuaan ensin joko journalistina, puolueoimitsijana tai eri etujärjestöjen toimitsijana. Kaiken kaikkiaan Weberin herruudelle rakentuva poliittisen toiminnan malli näyttäisi soveltuvan hyvin myös oman aikamme poliittisen järjestelmän kuvaamiseen.

Max Weber vuonna 1878, 1894 ja 1917. Kuvat: <http://de.wikipedia.org> ja <http://germanhistorydocs.ghi-dc.org>

Ihmistieteilijän perusteos

Werberille ominaista on, että vaikka hän puhui omasta ajastaan, tarkastelu siirtyy tuon tuostakin yleiselle tasolle. Siksi molemmat luennot ovat yhä tänä päivänä ajatuksia herättävää luettavaa. Luentojen otsikoissa oleva saksankielinen termi 'Beruf' on suomennoksissa käännetty kahdella termillä 'ammatti' ja 'kutsumus' (ks. Hietaniemi 2009, 11). Vielä muutama vuosikymmen sitten oli Suomessakin tapana puhua ammatista kutsumuksena ja käytettiin-pä opettajan ja sairaanhoitajan kaltaisista tehtävistä nimitystä kutsumusammatti. Tavallisen ammatin ja kutsumuksen välinen ero – näin ainakin suomalaisessa kulttuuripiirissä – oli se,

että edellistä tehdään ensisijassa palkan tähden, kun taas jälkimmäisessä tärkeintä on se asia, jota kutsuun vastannut haluaa edistää. Nykyään tällainen puhetapa on selvästi harvinaistunut. Saksan kielessä erottelua ammatteihin ja kutsumusammatteihin ei kuitenkaan tarvitse tehdä, sillä siellä jokainen ammatti on samalla myös kutsumus.

Kaiken kaikkiaan *Tiede ja politiikka* on antoisa lukukokemus. Rohkenen väittää, että se on tänä päivänä ajankohtaisempi kuin parikymmentä vuotta sitten, jolloin weberiläinen katsantokanta sijoittui kahden atomisodanuhkaa ylläpitävän sotilasmahdin välissä olevalle eikeenkään maalle. Kääntäjät ovat onnistuneet hyvin työssään. Tosin politiikkaa koskevassa osiossa on kohtia, joissa suomenkielisen tekstin alta voi tunnistaa saksan kielen monimutkaiset lauserakenteet. Ei tämä ole mitenkään huono asia, sillä näin lukija tuntee pääsevänsä entistäkin lähemmäksi weberiläistä ajatusmaailmaa. Toisaalta, laadukkaasta jäljestään huolimatta käänös on kuitenkin aina käänös. Onneksi merkitysvivahteista kiinnostunut lukija voi epävarmoissa kohdissa turvautua alkukielisiin teksteihin, ne on nimittäin saatavilla myös verkossa (Max Weber 1919, 1922). Innokkaimmilla on mahdollisuus lukea myös alkuperäisiä fraktuuralla painettuja laitoksia, sillä ne on asianharrastajien iloksi julkaistu valokuvamuodossa (Wikimedia: *Politik als Beruf*; *Wissenschaft als Beruf*). Pietteillä tehdyin käänöstyön ansiosta alkukielisiä tekstejä voi helposti lukea rinnan suomennosten kanssa.

Mutta ei niin paljon hyvää etteikö jotain huonoakin: Weberin tekstit ovat sisällöltään niin rikkaita, että niihin perehtyminen kaipaisi tuekseen asiansanahakemistoa. Vähintäänkin olisi voitu tehdä niin, että tekstien keskeiset teemat olisi tuotu esiin apuotsikoiden avulla, kuten esimerkiksi englanninkielisissä käänöksissä on tehty. Vaan ehkäpä tässäkin näkyy kääntäjien kunnioittava suhtautuminen alkutekstiä kohtaan. Weberin hyväksymissä laitoksissa ei näet ole sen enempää väliotsikoita kuin asiansanaluettelokaan.

Tässä tarkasteltavaan käänökseen liittyy traaginen sivujuonteensa. *Wissenschaft als Beruf* -luennon kääntäjä Risto Hannula ehti siirtyä tuonilmaisiin ennen teoksen julkaisemista. Kriittikona ja kulttuuritoimittajana päivätyönsä tehnyt Hannula oli kuollessaan 71-vuotias. Hänen Weber-käänöksensä on julkaistu aiemmin Klaus Mäkelän juhla kirjassa 1980-luvulla. Käsillä olevaa teosta varten käänöksen tarkisti ja alaviittein varusti Tapani Hietaniemi, joka vastasi myös *Politik als Beruf* -luennon käänöstyöstä. Vain muutama kuukausi teoksen ilmestymisen jälkeen päättyi äkillisesti myös Tapani Hietaniemen elämä. Kuollessaan hän oli 51-vuotias. Ihmiset katoavat, ajatukset elävät.

Viitteet

[1] Vuodelta 2010 löytyy vastaavanlainen esimerkki: Kiina on yksipuoluetta, jota hallitaan käytännössä diktatorisin ottein. Sen talouskasvu hakee kuitenkin vertaistiaan maailmassa. Keisariajan Saksan tapaan Kiina on estänyt ammattiliittojen toiminnan. Harvainvaltainen järjestelmä mahdollistaa myös Kolmen rotkon padon kaltaisten jättimäisten hankkeiden toteuttamisen tarvitsematta hukata aikaa ja energiaa neuvonpitoihin paikallisten asukkaiden kanssa.

[2] Weber itse toteaa tullessaan kutsutuksi professorinvirkaan enemmän eräiden sattumien kuin tieteellisten näyttöjensä ansiosta: ”*Kuvittelenkin että minulla tämän kokemuksen vuoksi on tavallista tarkempi silmä havaita, kuinka epäoikeutettu on ollut niiden monien kohtalo, joiden kanssa sattuma on leikitellyt ja yhä leikittelee täsmälleen päin vastoin [kuin omassa tapauksessani] ja jotka kaikesta kyvykkyydestään huolimatta eivät tässä valintakoneistossa pääse ansaitsemalleen paikalle.*” (Tiede ammattina 29–30.)

[3] Tieteen ja taiteen välinen vertailu jää yllättävän hataraksi, sillä näihin kumpaankin pätee,

että vain osa tuotoksista säilyttää arvonsa muita pidempään. Weber uskoo kuitenkin löytäneensä ratkaisevan eroavuuden: *Tieteellinen työ on valjastettu palvelemaan edistystä*. [---] *Koko tieteellisen työn mielekkyys perustuu siihen, että tieteen on [---] uhrauduttava sille, että jokainen tieteellinen "täytyminen" merkitsee uusia "kysymyksiä" ja sen päämääränä on tulla "ylitetyksi" ja vanhentua*. (Tiede ammattina, 38–39.) – Weberin tuotannon pysyvä arvo kumoaa jo itsessään tämän väitteen.

[4] Tämän jaon Weber oli omaksunut James Bryceltä, joka teoksessaan *The American commonwealth* (ensimmäinen painos 1889) esitteli politiikan ammattilaisten kaksi perustyyppiä "living for and off politics". (Palonen 2006, 34; Pombeni 2008, 43.)

[5] Vakaumusetiikassa on ongelmallista se, että epätäydellisessä maailmassa voi hyvää tarkoittavilla päätöksillä olla kielteisiä seuraamuksia. Weberin ajatusta voi konkretisoida parilla lähihistoriasta poimitulla esimerkillä: Neuvostoliitossa leivän hintaa pidettiin keinotekoisesti alhaisena, jotta kenenkään ei tarvitsisi korkean hinnan tähden nähdä nälkää. Aikaa myöten tämä johti kuitenkin siihen, että ihmiset alkoivat korvata leivällä hinnaltaan kalliimpaa eläinrehua. Omana aikanamme on köyhien maiden maataloutta pyritty edistämään kehittämällä aiempaa satoisempia viljalajikkeita. Nämä kuitenkin tarvitsevat keinolannoitteita, minkä tähden viljelijät alkavat jo muutaman huonon vuoden jälkeen uhkaavasti velkaantua. Epätoivoisimmat ajautuvat itsemurhaan. Hyvin aikomuksin toteutettu uudistus johti siten kurjuuden lisääntymiseen.

[6] "Kunst des Möglichen", tämä politiikan määritelmä on peräisin Bismarckilta. Erottuakseen tästä reaalipolitiikan arkkityypistä Weber kuitenkin lisäsi, että tavoitellakseen *mahdollista* poliitikon täytyy joskus tavoitella sellaista, mikä näyttää *mahdottomalta*. (Llange 2007, 484.)

[7] Arvatenkin juuri Adolf Hitler on saattanut jotkin Weberin esittämät ajatukset huonoon valoon, puolustelivathan joukkotuhosta syytetyt toimiaan sillä, että he olivat vain "noudattaneet heille annettuja käskyjä". Toisaalta on huomattava, että toimiva hallinto edellyttää, etteivät virkamiehet ja puolueoimitsijat kaappaa itselleen tehtäviä, jotka kuuluvat poliittisten päättäjien toimialaan. Hitlerin valtaannousu johtui demokratialle epäedullisista suhdanteista, jotka Weber politiikkaluennossaan tarkkasilmäiseen tapaansa ennakoiti. Weber näet toteaa, että ainoa tapa lopettaa sodat on tehdä rauha, jossa osapuolet pakotetaan palaamaan lähtötilanteeseen (Politiikka ammattina, 135–136). Hitlerin valtaannousu olisi ollut mahdottomuus ilman Versaillesin rauhaa, jossa Saksasta tehtiin sodan ainoa syyppä, minkä varjolla Saksalle langetettiin ankarat sotakorvaukset. Kun sitten sodan päättymisen jälkeen näkyvään asemaan nousi kaksi aiemmin poliittisen vallan ulkopuolella pidettyä ryhmää, nimittäin sosiaalidemokraattinen puolue ja juutalaiset, antoi tämä lisäpontta väitteelle "selkään puukottajista", jotka olivat osaltaan aiheuttaneet Saksan alennustilan. (Pfaff 2002, 93.)

Verkosta löytyvät alkukieliset tekstit

Weber, Max 1919. Politik als beruf [www-lähde]. <http://www.textlog.de/weber_politik_beruf.html> (Luettu 2.5.2010)

Weber, Max 1922. Wissenschaft als beruf [www-lähde]. <http://www.textlog.de/weber_wissen_beruf.html> (Luettu 2.5.2010)

Wikimedia, Politik als Beruf [www-lähde]. <http://commons.wikimedia.org/wiki/Politik_als_Beruf> (luettu 10.5.2010)

Wikimedia, Wissenschaft als Beruf [www-lähde]. <http://commons.wikimedia.org/wiki/Wissenschaft_als_Beruf> (luettu 10.5.2010)

Kirjallisuus

- Eliaesaon, Sven & Palonen, Kari 2004. Introduction: Max Weber's relevance as a theorist of politics. *Max Weber Studies* 4 (2), 135–142.
- Hennis Wilhelm 1994. The meaning of 'Wertfreiheit' on the background and motives of Max Weber's "Postulate". *Sociological Theory* 12 (2), 113–125.
- Hietaniemi, Tapani 2009. Johdatusta Max Weberin tieteeseen ja politiikkaan. Teoksessa Max Weber, Tiede ja politiikka. Tampere: Vastapaino, 7–21.
- Llange, Marcus 2007. Max Weber on the relation between power politics and political ideals. *Constellations* 14 (4), 483–497.
- Mommsen, Wolfgang J. 1984. *Max Weber and German politics 1890–1920*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Palonen, Kari 2006. Sombart and Weber on Professional Politicians. *Max Weber Studies* 6 (1), 33–50.
- Pfaff, Steven 2002. Nationalism, charisma, and plebiscitary leadership: the problem of democratization in Max Weber's political sociology. *Sociological Inquiry* 72 (1), 81–107.
- Pombeni, Paolo 2008. Charismatic leadership between ideal type and ideology. *Journal of Political Ideologies* 13 (1), 37–54.
- Turner, S.P. 2001. Weber, Max (1864–1920). *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Oxford: Elsevier, 16401–16407.

KT Risto Ikonen on yliopistonlehtori Itä-Suomen yliopistossa.